

Бондаркова Д. В.,

Студент обліково-фінансового факультету

ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”,

м. Суми, Україна.

Науковий керівник: Рябушка Л. Б., к.е.н., доцент

ВПЛИВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ДОХОДИ БЮДЖЕТУ

Збільшення обсягів тіньової економіки в Україні призводить до негативних наслідків та стримування соціально-економічного розвитку, що впливає на зменшення обсягів виконання державних програм. Тому досить важливим є питання щодо повернення коштів від легалізації тіньової економіки та виявлення недоотриманих надходжень в структурі бюджету. Аналіз та систематизація наукових поглядів до трактування поняття «тіньова економіка» дозволило сформулювати авторське твердження, яке, на нашу думку, є найбільш вичерпним. Тіньова економіка – це економічна діяльність юридичних та фізичних осіб, яка спрямована на отримання доходу та задоволення потреб людини, що характеризується неконтрольованими процесами виробництва, розподілу, обміну і споживання та не враховується офіційною статистикою. До структуроформуючих елементів тіньової економіки належать форми (кримінальна, іллегальна, нелегальна, неформальна, неофіційна), види (зовнішня і внутрішня, навмисна і ненавмисна, одноосібна і колективна), форми (друга, сіра, чорна), групи (разова, сезонна, постійна). Систематизовані методи визначення тіньової економіки у розрізі вітчизняного та зарубіжного досвіду. У економічній літературі виділяють: структурні, спеціальні методи, методи специфічних індикаторів (прямі, непрямі). В Україні рівень тінізації економіки обчислюється на основі декількох методів: фінансовий, монетарний методи, метод «витрати населення – роздрібна торгівля», електричний метод).

В дослідженні обґрунтовані фактори впливу тіньової економіки на доходи бюджету . економічні (фінансова криза, високий рівень оподаткування),

соціальні (низький рівень життя населення, високий рівень безробіття), правові (низький рівень оснащення правоохоронних структур, низький рівень правової культури, слабка підготовка робітників правоохоронних закладів), інституційні (корумпованість державних служб різноманітних владних структур, використання державного майно організаційних структур заради одержання неофіційного приватного доходу державними чиновниками та управлінцями) та фактори, що впливають на тіньову економіку: суб'єктивні (спад виробництва або криза у визначальних галузях економіки, недосконалість діючої моделі конкуренції), об'єктивні (існування соціально-активної групи людей яка свідомо порушує законодавства з метою отримання певних економічних вигод). Тому у розрізі дослідження оцінено вплив рівня тінізації економіки в Україні на формування доходів Зведеного бюджету. Оцінити вплив рівня тінізації економіки на доходи бюджету можливо шляхом застосування економіко-математичних методів кореляційно-регресійного аналізу. Динаміка доходів Зведеного бюджету та рівень тінізації економіки представлено на рис. 1.

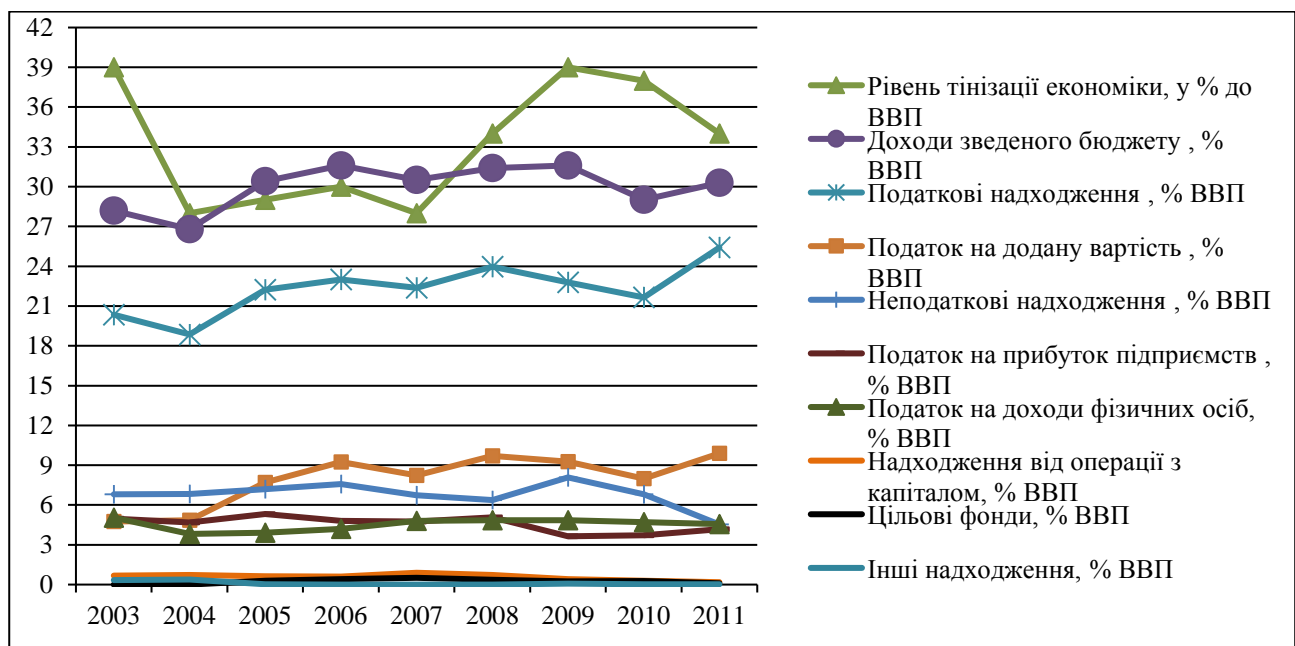

Рисунок 1 – Динаміка рівня тінізації економіки та складових доходів Зведеного бюджету, % ВВП (розраховано за даними [1-3])

В цілому за період 2004-2011 рр. відбулось поступове зростання доходів Зведеного бюджету з 92,5 млрд. грн. до 398,3 млрд. грн та рівня тінізації

економіки з 28% до 34% ВВП [1-3]. Різкий ріст рівня тінізації економіки в 2009-2010 рр. привів до спаду податкових надходжень, операцій з капіталом, цільових фондів, інших надходжень. Дана тенденція вказує на ухилення суб'єктів господарювання від сплати надходжень. За результатами проведеного аналізу спостерігається наступна тенденція: при поступовому зростанні рівня тінізації економіки відбувалось поступове зростання доходів Зведеного бюджету в цілому та у розрізі його складових, а при значному рості рівня тінізації економіки спостерігалось різке зниження доходів Зведеного бюджету. Зростання рівня тінізації економіки зумовлювало зменшення доходів бюджету за рахунок зменшення неподаткових надходжень, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, надходжень від операцій з капіталом та обсягу цільових фондів. Внаслідок вище зазначеного доцільно розрахувати обсяг недоотриманих доходів Зведеного бюджету з урахуванням рівня тінізації економіки та коефіцієнтів впливу на доходи бюджету за наступною формулою:

$$T_{1i} = \sum_{t=1}^n (T_{it} \times I_t \times \varphi_{it}), \quad (1)$$

де T_{1i} – недоотримані доходи Зведеного бюджету; T_{it} - фактичні доходи бюджету у розрізі його складових (податкові надходження, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, неподаткові надходження, від операцій з капіталом, обсяг цільових фондів); I_t - рівень тінізації економіки у t-ому році, φ_{it} - коефіцієнт впливу рівня тінізації економіки на доходи бюджету у розрізі складових (коефіцієнт впливу оцінено на основі кореляційно-регресійного аналізу. Вплив на податкові надходження дорівнює 0,11, на податок на додану вартість - 0,05, на податок на прибуток підприємств - 0,57, на податок на доходи фізичних осіб - 0,71, на неподаткові надходження - 0,57, на надходження від операцій з капіталом - 0,54, на обсяг цільових фондів - 0,58). Згідно розрахунків протягом періоду 2003-2011 рр. недоотримані доходи Зведеного бюджету в цілому становили 151,84 млрд. грн., у тому числі: податкові надходження – 56,31 млрд. грн.

(податок на прибуток підприємств – 55,41 млрд. грн., податок на додану вартість – 9,63 млрд. грн., податок на доходи фізичних осіб – 73,32 млрд. грн.), неподаткові надходження – 83,51 млрд. грн., надходження від операцій з капіталом – 5,86 млрд. грн., обсяг цільових фондів – 6,16 млрд. грн.

Скоригований показник доходів бюджету (T_{r_i}) матиме наступний вигляд:

$$T_{r_i} = \sum_{t=1}^n (T_{i_t} + T_{l_i}) , \quad (2)$$

У роботі розраховано фактичний та скоригований показники доходів Зведеного бюджету (згідно формули 2) в цілому та у розрізі складових (податкові надходження, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, неподаткові надходження, від операцій з капіталом, обсяг цільових фондів). На основі методу екстраполяції зроблено прогнозування недоотриманих доходів Зведеного бюджету на 2012-2014 рр (рис. 2). Прогнозується ріст недоотримання податкових надходжень, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість, неподаткових надходжень, від операцій з капіталом, обсяг цільових фондів. Темп приросту недоотриманих доходів Зведеного бюджету складе 35,63 % на кінець 2014 року.

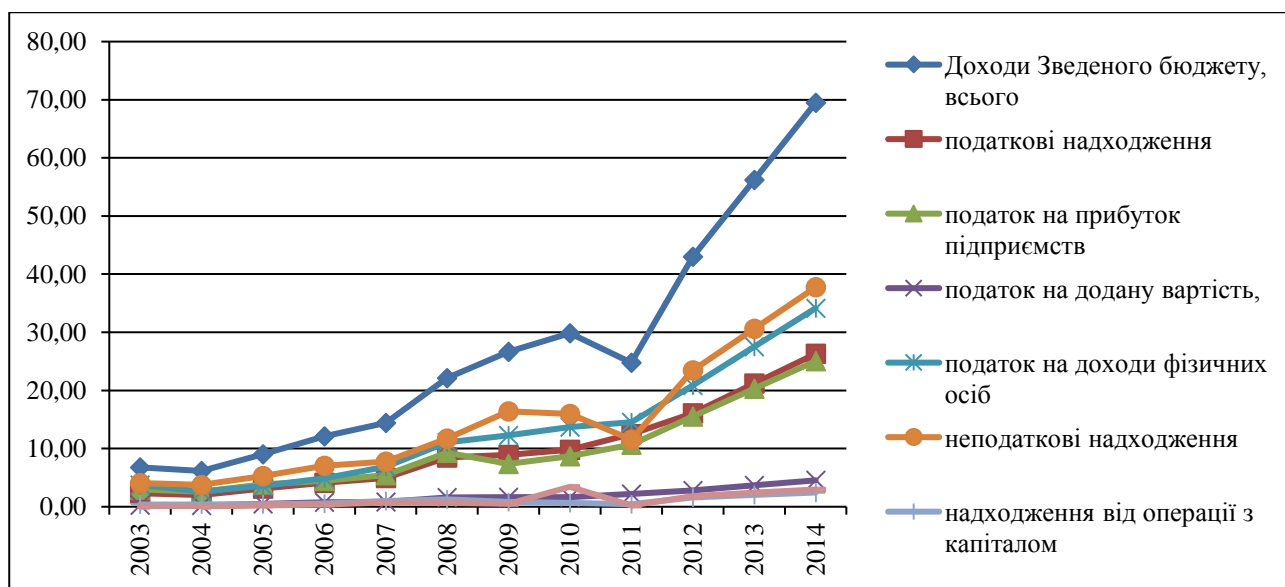

Рисунок 2 – Екстраполяція недоотриманих доходів зведеного бюджету (T_{r_i}) на період 2012-2014 рр., % ВВП

Результати прогнозування підкреслюють експертні оцінки щодо погіршення фінансової стабільності держави, секвестрування реальних доходів бюджету на наступні три роки внаслідок рецесії економіки України та збільшення впливу рівня тінізації. Доведено необхідність посилення заходів боротьби в Україні з тіньовою економікою за наступними напрямками: посилення фінансової безпеки та моніторингу відмивання грошей, розроблення та запровадження щорічних програм боротьби з тіньовою економікою, боротьба з порушенням законодавства, збільшення прозорості діяльності органів державної влади, удосконалення правової бази для боротьби з тіньовою економікою. Доведено необхідність посилення заходів боротьби в Україні з тіньовою економікою за наступними напрямками: посилення фінансової безпеки та моніторингу відмивання грошей, розроблення та запровадження щорічних програм боротьби з тіньовою економікою, боротьба з порушенням законодавства, повернення капіталу до легального сектору, збільшення прозорості діяльності органів державної влади, обмеження права надання дозволу на макрорівні, удосконалення правової бази для боротьби з тіньовою економікою.

Література:

1. Дані про доходи Зведеного бюджету України [Електронний ресурс]: Комітет Верховної Ради України з питань бюджету. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk>. – Назва з екрану.
2. Висновки щодо виконання Державного бюджету України [Електронний ресурс]: Комітет Верховної Ради України з питань бюджету. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/search> – Назва з екрану.
3. Дані про рівень тінізації економіки України [Електронний ресурс]: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>. – Назва з екрану.

Бондаркова, Д.В. Вплив тіньової економіки на доходи бюджету [Текст] / Д.В. Бондаркова // Тези науково-практичної конференції II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності "Фінанси, грошовий обіг і кредит" (5-7 березня 2013 року). - Ірпінь: НУДПСУ, 2013 - С. 15-19.